

ISBN: 978-99955-45-26-0
УДК: 657.4:336.71

Датум пријема рада: 11.05.2018.
Датум прихватања рада: 13.06.2018.
Прегледни научни рад

ГЛАВНЕ ОДРЕДБЕ ПРИМЈЕНЕ МСФИ 9 И УТИЦАЈ НА НИВО КРЕДИТНИХ ГУБИТАКА БАНАКА

MAIN PROVISIONS OF APPLICATION OF IFRS 9 AND IMPACT ON CREDIT LOSSES IN BANKS

Дарко Будиша

PricewaterhouseCoopers d.o.o. Сарајево, Босна и Херцеговина
darko.budisa12@gmail.com

Марко Тешић

Студент мастер студија, Факултет пословне економије Бијељина, Бијељина,
Република Српска, Босна и Херцеговина
markotesic@icloud.com

Марко Крајишник

Студент мастер студија, Факултет пословне економије Бијељина, Бијељина,
Република Српска, Босна и Херцеговина
marko93krajisnik@gmail.com

***Апстракт:** Међународни стандард финансијског извјештавања 9 (МСФИ 9) ступио је на снагу 1. јануара 2018. године и примјењује се на годишње периоде који почињу на или након истог датума. Примарни циљ замјене МРС 39 са МСФИ 9 тиче се поједностављења главних категорија финансијске имовине при чему се мјерење финансијске имовине сада базира на пословном моделу субјекта и уговореним новчаним токовима. У пракси то значи да је на пословном субјекту сада одговорност да групише поједине категорије финансијске имовине у одређене пословне моделе који морају бити одобрени од стране управе субјекта, са јасно документованом политиком улагања. МСФИ 9 захтијева увођење новог модела умањења вриједности прије свега као одговор на претходну Свјетску финансијску кризу, али и усљед унификације основа мјерења и промптне идентификације промјена кредитног ризика. За сву имовину које се не мјери по фер вриједности кроз биланс успеха то значи да се признавање кредитних губитака врши већ први даннакон што се уочи погоршање квалитета финансијске имовине, а то у коначници утиче на већи износ умањења вриједности. МСФИ 9 мијења модел насталог губитака који је постојао у оквиру МРС 39, а који је настали кредитни губитак идентификовао искључиво при прелазу клијента из „перформинг“ у „нон-перформинг“ статус. Модел очекиваног губитка који уводи МСФИ 9 сада подразумијева 3 фазе погоршања кредитног квалитета при чему настали кредитни губитак који се*

признаје, сада са много већим сепеном корелације прати економски губитак, самим тим повећавајући износ умањења вриједности.

Кључне ријечи: МСФИ 9, финансијска имовина, пословни модели, кредитни ризик, умањење вриједности, 3 фазе, кредитни губитак

Abstract: *The International Financial Reporting Standard 9 (IFRS 9) came into force on 1 January 2018 and applies for annual periods beginning on or after the same date. The primary objective of replacing IAS 39 with IFRS 9 concerns the simplification of the main categories of financial assets, where the measurement of financial assets is now based on the entity's business model and contractual cash flows. In practice, this means that it is now the responsibility of a business entity to group certain categories of financial assets into specific business models that must be approved by the entity's management, with a clearly documented investment policy. IFRS 9 requires the introduction of a new impairment model primarily as a response to the previous World Financial Crisis, but also due to unification of the basis of measurement and early identification of changes in credit risk. For all assets that are not measured at fair value through the income statement, this means that recognition of credit losses is made on the first day after worsening indicators of financial assets have been identified, which ultimately leads to higher impairment. IFRS 9 changes the impairment model that existed under IAS 39 which identified the resulting credit loss exclusively at the time of changing the client status from performing into a non-performing. The expected loss model introduced by IFRS 9 now involves 3 stages of credit quality deterioration, whereby the resulting recognized credit losses, with much greater correlation follows economic losses, thereby increasing the amount of impairment.*

Key Words: *IFRS 9, financial assets, business model, credit risk, impairment, 3 stages, credit loss*

УВОД

МСФИ 9 од 1. јануара 2018. године мијењау примјени МРС 39 који се до сада користио за признавање и мјерење финансијских инструмената. Нови приступ класификацији и вредновању финансијских инструмената резултат је све већег притиска од стране корисника финансијских извјештаја у погледу увођења једноставнијег стандарда за финансијске инструменте који би замијенио досадашње четири категорије финансијске имовине по МРС 39, али и учинио једноставнијим разумијевање финансијских извјештаја. Супротно генералном мишљењу да се нови стандард односи искључиво на финансијске институције, исти ће се примјењивати на све привредне субјекте, без обзира на индустрију којој привредни субјекат припада. Ипак, важно је нагласити да ће до највећих промјена доћи управо у финансијским институцијама, прије свих у банкама. МСФИ 9у себи инкорпорира нови модел умањења вриједности финансијске имовине заснован на очекиваним губицима, а овај модел ће директно утицати на знатно раније признавање кредитних губитака од стране банака што ће довести до раста исправки вриједности са једне стране, а са друге стране до

реалнијег и квалитетнијег портфолија кредита. У овом раду биће објашњене главне одредбе примјене МСФИ 9, као и утицај на ниво кредитних губитака банака који ће примјеном новог стандарда сигурно бити већи него до сада.

1. ГЛАВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ МСФИ 9

За разлику од МРС 39 који умањење вриједности финансијске имовине признаје искључиво у ситуацијама када дође до објективног индикатора умањења вриједности као резултата једног или више догађаја губитка, МСФИ 9 са моделом очекиваних губитака уводи значајно раније признавање губитака. Имајући у виду величину портфолија кредита пословних банака и досадашњу методологију кориштену у пракси, јасно је да ће бити неопходне значајне процесне и системске промјене како би се омогућио несметани прелаз на нови стандард. Фокус МСФИ 9 није на томе да ли постоје објективни индикатори умањења вриједности (клијент добија статус *нон-перформинг*) или још увијек нема објективних индикатора умањења вриједности (клијент остаје у *перформинг* статусу). МСФИ 9 кроз примјену модела очекиваних губитака процењује да ли ће до губитка доћи или не. Овакав приступ омогућава идентификацију губитка значајно прије него што се исти догоди, а то повећава квалитет финансијских информација у финансијским извјештајима, висину исправки вриједности пословних банака, али истовремено доприноси побољшању финансијске стабилности у земљи јер умањује ризик настанка великих криза услед слабости банкарског система.

За разлику од МРС 39 који је познавао четири категорије класификације финансијске имовине, МСФИ 9 познаје три категорије класификације, а разлике између ова два стандарда представимо на слици испод.

Слика 1. Разлике у класификацији финансијске имовине између МРС 39 и МСФИ 9

Извор: Слика је дјело аутора на основу МСФИ 9 и МРС 39

Класификација финансијске имовине зависи од два фактора – избора пословног модела од стране управе банке и теста уговорених новчаних токова (СППИ тест – енг. *Solely Payments of Principal and Interest*).

Уколико финансијска имовина прође СППИ тест, избор пословног модела одредиће како ће финансијска имовина бити класификована. Тако, у случају да се финансијска имовина држи ради наплате, иста ће бити мјерена по амортизованом трошку. Уколико се финансијска имовина држи и ради наплате и ради продаје, тада ће се иста мјерити кроз фер вриједност кроз осталу свеобухватну добит (ФВ кроз ОСД).

1.1. Врсте пословних модела

Сам концепт МСФИ 9 заснован је на пословним моделима који морају бити одобрени од стране управе привредног друштва. Одабир пословног модела није везан за појединачно средство, већ се он одређује на много вишем нивоу груписања. Када говоримо о банкама, финансијским институцијама које су фокус овог рада, пословни модели се одређују на нивоу портфолија или под-портфолија.

Управа банке мора донијети јасну политику улагања која ће узети у обзир не само оперативне, већ и стратешке планове. Избор пословног модела мора бити рефлексија активности банке, како претходних и садашњих, тако и будућих.

Три основне групе пословних модела јесу следеће:

1. Држање ради наплате;
2. Држање ради наплате и продаје; и
3. ФВ кроз БУ као резидуална категорија.

Циљ пословног модела *држање ради наплате* јесте држање одређеног финансијског инструмента до његовог доспјећа са циљем наплате уговореног новчаног тока о његовом доспјећу, при чему се уговорени новчани токови састоје од главнице и камате.

Са друге стране, пословни модел *држања* одређених финансијских инструмената *ради наплате и продаје* указује да је и наплата у случају доспјећа, као и продаја финансијског инструмента прије доспјећа нормалан дио активности унутар пословног модела.

Циљеви управе банке за одабир модела држања ради наплате и продаје примарно су везани за стање ликвидности и профитабилности банке. Продајом финансијских средстава може се врло ефикасно управљати позицијом ликвидности банке. Са друге стране, реинвестирање након завршене продаје финансијског инструмента може бити вршено са циљем улагања у профитабилније финансијске инструменте.

Конечно, последњи модел указује на тежњу управе за трговањем финансијским инструментима. Основни циљ овог пословног модела јесте максимизирање новчаних токова кроз продају финансијских инструмената.

1.2. Тест уговорених новчаних токова – СППИ тест

Тест уговорених новчаних токова врши се приликом иницијалног признавања финансијске имовине. СППИ тест захтијева да се уговорени новчани токови од одређеног финансијског инструмента састоји искључиво од главнице и камате на главницу, уобичајено за класичне кредите. Главницу можемо дефинисати као фер вриједности финансијског инструмента у моменту иницијалног признавања, док камату по основу главнице можемо дефинисати као компензацију за коришћење главнице која у себи инкорпорира временску вриједност новца, али и ниво кредитног ризика. Како би се извршила исправна класификација у складу са МСФИ 9, банка мора да утврди да ли финансијска имовина пролази СППИ тест у моменту иницијалног признавања. У нашој банкарској пракси, када говоримо о кредитирању правних лица, углавном се прво одобрава оквирни уговор о кредитирању из којег се касније врши одобрење појединачних кредита. СППИ тест у том случају се примјењује на сваки индивидуални уговор о кредиту, а не на оквирни уговор. Одређене модификације главнице и камате могу утицати на то да финансијске инструмент не прође СППИ тест. Тако, када говоримо о камати, она мора да одражава кредитни ризик. Уколико је уговором дефинисана могућност повећања камате усљед повећања кредитног ризика, тада ће новчани токови проћи СППИ тест. У случају да то није дефинисано, новчани токови не би испунили СППИ тест када би дошло до промјене каматне стопе.

2. МОДЕЛ ОЧЕКИВАНИХ КРЕДИТНИХ ГУБИТАКА

2.1. Дјелокруг и главне дефиниције

Кључна новина у погледу висине исправке вриједности по финансијским инструментима коју уводи МСФИ 9 јесте модел очекиваних кредитних губитака (енг. *ECL – Expected Credit Losses*). Базелски комитет банкарских супервизора (БЦБС), креатор глобалних стандарда за пруденциону регулацију банака (Базел, Базел, Базел), дао је подршку примјени модела очекиваних кредитних губитака у циљу ранијег признавања кредитних губитака и поштовања здравих пракси управљања кредитним ризиком (Драшковић, 2017., стр.14).

У дјелокругу модела очекиваних кредитних губитака налазе се:

1. Финансијска имовина мјерена по амортизованом трошку;
2. Финансијска имовина мјерена по фер вриједности кроз ОСД;
3. Неискориштени одобрени кредити;
4. Финансијске гаранције;
5. Потраживања по основу најмова (МРС 17); и
6. Уговорна имовина (МСФИ 15).

Сам модел је резултат одговора на растући притисак корисника финансијских извјештаја који нису били задовољни квалитетом финансијских информација које су нудили извјештаји према МРС 39. Нови модел обезбјеђује јединствену основу мјерења и омогућава боље одражавање насталих промјена у кредитном ризику. Прије него што представимо разлике између ова два модела, неопходно

је упознати се са дефиницијама које се користе у моделу очекиваних губитака (ECL). Под појмом *кредитни губитак* подразумевамо разлику између уговорених новчаних токова, главнице и камате, по једном финансијском инструменту (нпр. кредиту по основу уговора) и укупних новчаних токова које банка очекује да прими од свог клијента, дисконтованих по ефективној каматној стопи користећи одговарајуће вријеме до реализације – ТТР (енгл. *TTR – Time to realization*).

Очекивани кредитни губици по овом моделу јесу пондерисани просјек кредитних губитака.

Очекивани кредитни губици током периода од 12 мјесеци подразумевају износ очекиваних кредитних губитака у периоду од 12 мјесеци након датума извјештавања, а који настају као резултат немогућности од стране клијента да врши редовно сервисирање својих обавеза.

Коначно, *очекивани кредитни губици током трајања уговора* представљају очекиване кредитне губитке као резултат свих могућих случајева неизмирења обавеза од стране клијента током трајања уговора.

2.2. Утицај модела очекиваних губитака на раст кредитних губитака

Разлику између модела насталог губитка коришћеног у оквиру МРС 39 и модела очекиваних губитака који се користи у МСФИ 9 можемо представити путем наредних слика.

Слика 2. Модел насталог губитка - МРС 39

Извор: Challenges of IFRS 9 Impairment: Requirement to prepare early for the new impairment approach, преузето са: <https://www.bankinghub.eu/banking/finance-risk/challenges-ifs-9-impairment> 10.04.2018. - прилагођено на српски језик

Слика 3. Модел очекиваног губитка – МСФИ 9

Извор: Challenges of IFRS 9 Impairment: Requirement to prepare early for the new impairment approach, преузето са: <https://www.bankinghub.eu/banking/finance-risk/challenges-ifs-9-impairment> 10.04.2018. - прилагођено на српски језик

Као што можемо видјети из претходних слика, модел очекиваних губитака унутар МСФИ 9 подразумијева три фазе квалитета финансијске имовине, за разлику од модела унутар МРС 39 који је имао само двије категорије – добар или лош кредит у зависности од тога да ли је кредитни губитак настао или не.

У прву фазу убрајамо све финансијске инструменте чији се кредитни ризик није значајно повећао након почетног признавања или који имају низак кредитни ризик на датум извјештавања. У случају да дође до значајног повећања кредитног квалитета, већ сада долази до раста исправке вриједности по основу кредита, на прелазу из фазе 1 у фазу 2, као што можемо видјети на слици.

Уколико то упоредимо са моделом из МРС 39, видјећемо да у истој фази кредита МРС 39 није признао никакве додатне исправке вриједности по основу кредита. Према МСФИ 9 умањење вриједности у овој фази једнако је очекиваним кредитним губицима током периода трајања уговора, за разлику од прве фазе када су кредитни губици били једнаки очекиваним кредитним губицима током периода од 12 мјесеци. Коначно, у случају утврђивања објективних индикатора умањења вриједности кредита, исти прелази у фазу 3 и ту се изједначава са претходним моделом који је постојао у МРС 39. На основу ове анализе можемо закључити да МСФИ 9 много раније у односу на МРС 39 уочава промјене кредитног квалитета, те сходно томе утиче на раст исправке вриједности по кредитима. На овај начин се обезбјеђује додатни квалитет

кредитног портфолија, а у коначници финансијска стабилност банке, а кроз банку и укупног финансијског система у једној земљи. Банке на нашем подручју су до сада углавном биле вођене данима кашњења као јединим објективним индикатором умањења вриједности. Користећи овај приступ, тек након што клијент достигне 90 дана кашњења по основу кредита банке би примјењивале индивидуалну основу за обрачун исправке вриједности по кредиту. Дефиниција дефолт-а (енгл. *default* – статус неиспуњења обавеза) у складу са Базелским прописима укључује квалитативне критеријуме – *дужник није у могућности да измири обавезе према банци без активности реализације колатерала од стране банке* и објективне индикаторе умањења вриједности – *кашњење преко 90 дана*. У пракси се претпоставка да клијент тек након 90 дана добија статус неиспуњавања обавезе показала као оборива. Много је фактора који могу указати на погоршање кредитног квалитета, али је важно истаћи да то не мора бити 90 дана кашњења, већ и комбинације многих других фактора као што су промјене у економским условима, промјене у оперативним резултатима, кашњење по кредиту и бројни други квалитативни инпуту. Управо из тог разлога можемо закључити да дефолт може настати много прије него што дани кашњења достигну 90 дана, а то је оно што МСФИ 9 сада много боље препознаје у односу на МРС 39.

ЗАКЉУЧАК

Пуна имплементација МСФИ 9 врши се за периоде који почињу након 1. јануара 2018. године. Примарни разлози увођења новог модела признавања и мјерења финансијске имовине јесу уочене слабости претходног стандарда МРС 39, а које су се нарочито видјеле током Свјетске финансијске кризе. Стабилност банкарског система као једног од најважнијих система укупне финансијске стабилности би свакако морао бити један од главних приоритета у свакој земљи. МСФИ 9 увођењем новог модела оцјене кредитних губитака, тј. модела очекиваних кредитних губитака, директно доприноси „здрављу” портфолија комерцијалних банака, а тиме и финансијском систему.

Новим моделом обезбједиће се знатно веће исправке вриједности, првенствено кредита у портфолију банака. На овај начин, финансијски извјештаји ће бити састављени на реалнијој основи него што су били до сада, а то значи да ће се смањити ризик од негативних дејстава тржишних шокова као што је то био случај током Свјетске финансијске кризе. Чин увођења новог модела неће бити довољан за обезбјеђење већег нивоа квалитета у банкарском сектору, а ниво успјешности зависиће од конзистентности његове имплементације кроз цијели финансијски сектор.

Једна од главних брига за сва она тијела која су одговорна за успјешну имплементацију стандарда јесте обезбјеђење унифицираног приступа у погледу примјене стандарда како би се обезбједила једнакост у интерпретацији стандарда и пружиле инструкције у погледу успјешне примјене у пракси.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] БДО Србија, МСФИ 9: Финансијски инструменти, <https://www.bdo.co.rs/sr-latn-cs/pregled/mfsi/msfi-9-finansijski-instrumenti>
- [2] Драшковић, Т., (2017). „Процес конвергенције регулаторних захтјева и рачуноводствених стандарда”, у: Банкар – Удружење банака Црне Горе, Април 2017.
- [3] Савез рачуновођа и ревизора ФБиХ, Међународни рачуноводствени стандард 39: Финансијски инструменти: Признавање и мјерење
- [4] Савез рачуновођа и ревизора ФБиХ, Међународни стандард финансијског извјештавања 9: Финансијски инструменти
- [5] Challenges of IFRS 9 Impairment: Requirement to prepare early for the new impairment approach, <https://www.bankinghub.eu/banking/finance-risk/challenges-ifs-9-impairment>
- [6] PwC, IFRS 9, Financial instruments, Understanding the basics, www.pwc.com/ifs9

SUMMARY

The global financial crisis has left significant scars on banking sectors around the world. Many banks and other financial institutions have gone bankrupt as a result of the crisis. One of the main reasons why this happened was the method of measuring the financial assets and the understatement of credit loss reserves that were recognized. The crisis has shown numerous weaknesses in the banking sector and also weaknesses of standards used for classification and measurement of financial instruments. The crisis clearly indicated that the previous standard used (IAS 39) was too slow to spot credit quality deterioration which led to insufficient credit loss reserves. As a result of the crisis, there was an excessive increase in credit losses that has led many financial institutions into bankruptcy. Significant financial consequences were reason for gathering of many regulators in this field with the initiative to improve the standards which regulates measurement of financial instruments. Reserves for credit losses and valuation of financial instruments have been identified as the two most important areas for improvement. The IASB (International Accounting Standards Board) took the responsibility to develop a new standard for the recognition and measurement of financial assets, which will respect the demands of many stakeholders in terms of increasing the comprehensibility of financial statements. New standard shall be based on the principles of application rather than the defined rules. IFRS 9 has been developed and the standard came into force on 1 January 2018. Throughout this paper, we looked at the main provisions of the application of IFRS 9 and the key novelty in relation to the previous IAS 39 standard. By comparing the credit loss models used in both standards, it is evident that the new standard will contribute to the increase of credit losses at initial application of the standard, but will, at the same time, lead to the increase of the financial stability of the financial sector in general.